

formulating the rules for rendering in translation of relevant features of different text types that is determining the general translation methods for particular types of the text as a system of scientifically grounded methods and techniques. Important for translators could be suggesting the variants of translation decisions with respect to lexical, grammatical and stylistical phenomena (within each text type) that make main translation difficulties.

Key words: text type, translation specificity, text characteristics relevant for translation, translatology classification of text types.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Карабан В. І.

УДК 811. 111'42(043.5)

Н. П. Михайлюк

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ПРОНОМІНАЛЬНА ТРАНСПОЗИЦІЯ»

Стилістичний потенціал морфології найбільш відчутно проявляється завдяки так званій транспозиції (чи граматичній метафорі), під якою зазвичай розуміють «розходження між традиційно означаючим і ситуативно означаючим» [1, с. 139], і яка пронизує практично всі області граматичних категорій. Іншими словами, транспозиція це використання різних граматичних форм і категорій в непередбачених мовою контекстах. Існують й інші тлумачення терміну «транспозиція» (див., наприклад, визначення О. Ахманової [2], Ш. Баллі [3], О. Селіванової [4] та ін.).

Незважаючи на інтерес до проблеми транспозиції (К. Бруннер [5], Г. Вейхман [6], О. Єсперсен [7], Б. Льїш [8], І. Іванова, Л. Чахоян [9] та ін.), наявні дослідження до цього часу не були систематизовані і переважно мали описовий або фрагментарний характер. Тому не дивно, що одним із перспективних напрямів дослідження морфологічної транспозиції є вивчення такого її різновиду, як прономінальна транспозиція, що дає змогу виявити способи актуалізації значного функціонального і стилістичного потенціалу займенників.

Прономінальну транспозицію співвідносять з використанням займенників у не властивих для них функціях та в чужих для них контекстах, що пов'язане з проникненням специфічних прономінальних словоформ і варіантів до сфери дії інших словоформ і варіантів, нормативних для певного мовного жанру.

Щодо основних типів, то прономінальна транспозиція може бути однорівневою, коли в результаті перетворень вихідна одиниця залишається на тому самому мовному рівні (лексема → лексема), і

різнорівневою, коли займенники виконують функції елементів нижчого, морфемного рівня (лексема → морфема).

В межах однорівневої транспозиції виокремлюємо: 1) внутрішньорозрядну транспозицію, коли транспозит залишається у сфері того самого класу; 2) міжрозрядну транспозицію, коли займенники одного розряду використовуються у сфері дії займенників інших розрядів; 3) міжчастиномовну транспозицію, що передбачає використання займенників у функціях інших частин мови; 4) позиційну транспозицію, пов'язану з порушеннями традиційних анафоро-катафоричних послідовностей, елементами яких виступають займенники.

Внутрішньорозрядна, в свою чергу, може бути внутрішньою та ізофункціональною.

Ізофункціональна транспозиція тлумачиться як заміна одних графічних чи орфоепічних (також і тих, що передаються на письмі у вигляді графона) варіантів будь-якої прономінальної форми іншими, неконвенційними варіантами: *myself* → *mesel, meseln*; *this* → *thease, thick here, thease yeremy, thissum*; *that* → *thack, thacku, thuck* та ін. Наприклад, у Шотландії замість літературних форм *yourself* та *itself* використовуються етимологічно споріднені форми *the sell o'ye* та *the sell o't*. Ця особливість, що має давню історію, була зафіксована ще В.Скоттом в його історичних романах:

1) «...*I ken nae friend he has in the world that's been sae like a father to him as **the sell o'ye**, neibor Deans*» [10, p. 87].

2) «... *Kirkcaldy, **the sell o't**, is langer than ony town in England*» [11, p. 138].

Ця транспозиція містить потужне стилістичне навантаження в художньому тексті. В художніх та фольклорних текстах вона використовується для передачі колорита мовлення персонажа, тим самим акцентуючи увагу читача на національній, територіальній, соціальній належності героя та низькому освітньому рівні.

Внутрішню транспозицію дефінують як неконвенційне використання одних граматичних форм замість інших у межах того ж самого розряду займенників: (*my* → *mine*; *she* → *he*; *his* → *their*).

Цікавою, на наш погляд, є антропогендерна транспозиція, яка передбачає заміну займенників *it, its, itself* займенниками, що позначають живі істоти з чіткою гендерною спрямованістю (*it* → *he, she*; *it* → *her, him; its* → *herself, himself* та ін.). Ця форма внутрішньої транспозиції досить поширена в художніх і фольклорних текстах. Її різновиди охоплюють різні понятійні сфери, в тому числі такі, як «природні явища», «абстрактні поняття», «просторово-географічні об'єкти», «світ речей», «флора і фауна».

При цьому гендерна референція в ряді випадків зумовлена традицією, що склалася. Це, зокрема, стосується природних явищ (стихій). Так, якщо антецедентами виступають такі небесні тіла, як сонце (*The Sun*) і місяць (*The Moon*), то перше, як правило, ототожнюється з

чоловічим началом, а друге – з жіночим: «*It is pleasant to sit in the green wood, and to watch the Sun in his chariot of gold, and the Moon in her chariot of pearl*» [12, p. 42].

В області абстрактних понять також домінують конвенційні підходи: *Love, Death, Life*, як правило, співвідносяться з чоловічим родом: <...> *Life's but a walking shadow, a poor player/that struts and frets his hour upon the stage and then is heard no more* [13, p.204]; *Rom.: Alas that love, whose view is muffled still should without eyes see pathway to his will!* [14, p.218]; *Ham.: <...> as this fell sergeant, Death, / Is strict in his arrest* [15, p. 127].

Просторово-географічні об'єкти переважно співвідносяться з жіночим родом (більшість назв країн, міст, пустель, рівнин), що в певній мірі пов'язано із впливом архетипічного просторового образу землі, представлений у жіночому обличчі: *Europe, repentant of her parricide, / Shall yet redeem thee...* [16, p.153]; *But my Italy is in the death house, too, / Mussolini is her Judge Thayer, / Her murderer, O my Italy!* [17, p.273].

В меншій мірі конвенційність простежується під час персоніфікації різних побутових предметів. Їх гендерна ідентифікація зумовлена перш за все конкретними творчими завданнями і особливостями образної системи, яку вибудовує автор твору.

Немає достатньої гендерної визначеності в сфері зоонімічних і флористичних образів. В ряді випадків великий вплив має традиційний чи універсальний підхід, коли ті чи інші тварини символізують певні чоловічі та жіночі якості (*Lion* та *Eagle (he)* персоніфікують чоловічу відвагу та міць, а *Mouse (she)* – жіночу верткість та цікавість). Наприклад, досить традиційним є андрогенний образ орла у А. Теннісона: *He claps the crag with crooked hands, / Close to the sun in lonely lands, / Ringed with the azure world. He stands / The wrinkled sea beneath him crawls; / He watches from his mountain walls, / And like a thunderbolt he falls.* [18, p. 509].

При персоніфікації тварин, в назвах яких чітко простежується гендерна сема, саме вона задає гендерний знак прономінального субституту.

Разом з тим, аналіз багаточисельних поетичних текстів показав, що початкова гендерна заданість образу не завжди видержується навіть в рамках одного речення. Іншими словами, так звана розгорнута метафора нерідко одержує еkleктичний характер: персоніфікований образ має або ж дуальний гендерний характер (*she/he*), або ж уособлення, задане дієслівними чи іншими засобами, не одержує підтримку в прономінальній сфері, тобто антропогендерна транспозиція зовсім не відбувається.

Ця еkleктичність властива англійським біблейським текстам, що пояснюється їх другорядним характером і перекладом окремих уривків з мов, які мають різні гендерні парадигми, а також великою історичною розкиданістю. «*Ephraim is a trained heifer / that loves to thresh, / so I will*

put a joke on her <...> Ephraim feeds on the wind;/ he pursues the east wind all / day / and multiplies lies and violence». [18, p. 509].

Разом з цим досить сильним є інтертекстуальний потенціал гендерних ідентифікацій біблейських текстів. Дійсно, багато інтертекстуальних образів в ХТ одержують гендерну кваліфікацію, яка була задана біблейськими текстами, що, в свою чергу, знаходить відображення в прономінальній сфері, в актуалізації відповідних гендерних займенникових форм.

Антропогендерна прономінальна транспозиція відіграє велику роль у створенні художніх образів. В англійській мові, з її обмеженим арсеналом актуалізаторів категорії гендера, значення прономінальних одиниць у цьому плані особливо велике: саме на них часто покладається функція одночасної актуалізації категорії персональності та гендерної ідентифікації образу в метафорі.

Міжрозрядну транспозицію тлумачать як заміну форм одних розрядів займенників формами інших розрядів. Найбільш активними в цьому відношенні є особові займенники, що витісняють присвійні форми (*tu* → *me*), а також остенсивні займенники.

Міжчастининомовна транспозиція передбачає проникнення займенників до сфери дії інших частин мови: іменників, дієслів, прикметників, артиклів, часток.

Позиційна транспозиція відбувається внаслідок порушення нормативного антецедентно-анафоричного співвідношення іменника і його субститути – займенника, що завдяки «імплікації передування» (термін В. Кухаренко), викликає в читачів почуття причетності до всього, що спостерігається навколо.

Різновірнева транспозиція – це транспозиція, при якій займенники виконують функції елементів нижчого, морфемного рівня: *Mars his armour* (Його, Марса, зброя) [20, с. 95]. Як видно з прикладу, присвійний займенник *his* вторгся до сфери дії флексії *s* (*es*) іменників, виконуючи ту ж саму функцію, що і закінчення.

Дослідження дає всі підстави стверджувати, що більшість виявлених транспозитивних форм ще довго будуть займати периферійну сферу прономінальної підсистеми, залишаючись елементами субстандартного вжитку, а також засобами стилістичного маркування персональної мови в художніх та фольклорних текстах.

Список використаної літератури

1. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык : [учеб. для вузов]. / И. В. Арнольд – 5-е изд., испр. и доп. – М. : Флинта, 2002. – 384 с. **2. Ахманова О. С.** Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : КомКнига, 2005. – 576 с. **3. Балли Ш.** Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 416 с. **4. Селіванова О. О.** Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля – К,

2006. – 716 с. **5. Бруннер К.** История английского языка / К. Бруннер / [пер. с англ. Б. А. Ильиша]. – М. : Эдиториал УРСС, 2003. – 720 с. **6. Вейхман Г. А.** Новое в грамматике современного английского языка : учеб. пособ. для вузов / Г. А. Вейхман. – М. : ООО «Астрель», 2002. – 514 с. **7. Есперсен О.** Философия грамматики / О. Есперсен. – М. : Эдиториал УРСС, 2002. – 404 с. **8. Ильиш Б. А.** История английского языка / Б. А. Ильиш. – М. : Высш. шк., 1968. – 419 с. **9. Иванова И. П.** История английского языка / И. П. Иванова, Л. П. Чахоян. – М. : Высш. шк., 1976. – 319 с. **10. Scott W.** The Heart of Midlothian / W. Scott. – L. : Adam & Charles Black, 1897. – 576 p. **11. Scott W.** Rob Roy / W. Scott. – L. : Everyman's Library, 1995. – 495 p. **12. Wilde O.** Fairy Tales / O. Wilde. – М. : Progress Publishers, 1979. – 212 p. **13. Shakespeare W.** Macbeth / W. Shakespeare. – L. : Penguin Books, 1982. – P. 131 – 210. **14. Shakespeare W.** Romeo and Juliet / W. Shakespeare. – L. : Penguin Books, 1982. – P. 211 – 311. **15. Shakespeare W.** Hamlet / W. Shakespeare. – L. : Penguin Books, 1982. – P. 3 – 130. **16. Byron G.** Childe Harold's Pilgrimage / G. Byron // The Complete Works of Lord Byron. – 1991 – 518 p. **17. Gold M.** Lynchers in Frock Coats / M. Gold // Reader in Modern American Literature. – М., 1974. – P. 271 – 275. **18. Tennyson A.** The Eagle / A. Tennyson // What Is the English We Read. – М. : Prospect, 2003. – P. 509. **19. Holy Bible:** New International Version. – L. : Hodder and Stoughton, 1986. – 1264 p. **20. Schlauch M.** The English Language in Modern Times / M. Schlauch. – Warszawa : Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, 1959. – 316 p.

Михайлюк Н. П.   Сутність поняття «прономінальна транспозиція»

Одним із напрямів дослідження морфологічної транспозиції є вивчення такого її різновиду як прономінальна транспозиція, що дає змогу виявити способи актуалізації функціонально-стилістичного потенціалу займенників. В статті дається визначення основних типів та видів англомовної прономінальної транспозиції та проводиться їх класифікація; виявляються найактивніші та найпасивніші у транспозитивному відношенні розряди займенників; з'ясовуються особливості образно-стилістичного функціонування прономінальних транспозитивів у різних типах тексту.

Ключові слова: займенник, прономінальна транспозиція; транспозитивні процеси; транспозитивний потенціал; образно-стилістичне функціонування.

Михайлюк Н. П.   Сущность понятия «прономинальная транспозиция»

Одним из направлений исследования морфологической транспозиции является изучение такой ее разновидности как прономинальная транспозиция, что дает возможность определить способы актуализации функционально-стилистического потенциала

местоимений. В статье дается определение основные типов и видов прономинальной транспозиции и проводится их классификация; выявляются наиболее активные и наиболее пассивные в транспозитивном отношении разряды местоимений; определяются особенности стилистического функционирования прономинальных транспозитов в различных типах текста.

Ключевые слова: местоимение, прономинальная транспозиция; транспозитивные процессы; транспозитивный потенциал; образно-стилистическое функционирование .

Mykhailiuk N. P. The «Pronominal Transposition» Intension

The article deals with the pronominal transposition intension. Different kinds of transposition are singled out and described in detail. These are: 1) isofunctional transposition if some graphical and orthoepical kinds of pronouns are used instead of those qualified as normative ones (myself →meseln); 2) inner (internal) transposition suggesting the use of one form of the pronominal class instead of the other (I →we; we →us); 3) interclass transposition which implies the use of the pronouns of a certain class instead of the pronoun of some other class (my →me); 4) non-equivalent transposition if the pronoun functions as a morpheme; 5) outer (external) transposition, covering the cases of substantivization, adjectivization and verbalization of the pronominal units which occurs in two forms – analytical (the nobody) and synthetical (nobodies); 6) positional transposition which implies the violation of the conventional anaphorico-cataphoric correlation of the pronoun and its antecedent. Anthropogender transposition is widely applied in fiction, folklore and author's fairy tales where simultaneous personification and gender identification of the portrayed object have taken place.

Key words: pronoun; function; pronominal transposition; transpositive processes; stylistic potential.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Мізецька В. Я.

УДК 81'42

Л. Ф. Могельницька

**КОМПОЗИЦІЯ АНГЛОМОВНИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ
ТЕКСТІВ КІНЕМАТОГРАФІЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ:
ТИПОЛОГІЯ ІНТРОДУКТИВНИХ БЛОКІВ**

Дослідженням композиції публіцистичного тексту займалося багато науковців [1; 2; 3]. Об'єктом лінгвістики у германістиці